

Η ανάγκη αξιοποίησης της ιστορικής μνήμης ως συλλογική εμπειρία κι ευθύνη

Εισήγηση του Κώστα Λουκέρη, προέδρου του ΔΣ του Πράσινου Ινστιτούτου, πολιτικού ιδρύματος των Οικολόγων Πράσινων

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Ο Φεβρουάριος και ο Μάρτιος του 1943 δεν έγραψαν απλώς μιαν ακόμα λαμπρή σελίδα στην ιστορία των αδικημένων. Άλλες πράξεις αντίστασης απέναντι στην τριπλή κατοχή ναζιστών και φασιστών στην Ελλάδα, όπως το κατέβασμα της ναζιστικής σημαίας από τον ιστό της Ακρόπολης ή η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου μπορεί να είναι πιο γνωστές στο ευρύτερο κοινό, μια που διαθέτουν χαρακτηριστικά, όπως το αναπάντεχο και ηρωικό ή την επιδιωκόμενη ενωτική δράση διαφορετικών ιδεολογικά αντιστασιακών ομάδων, ιδιαίτερα μετά την εμφύλια σύρραξη με την απελευθέρωση. Στην περίπτωση της επετείου που σήμερα θυμόμαστε και την οποία κουβεντιάζουμε τα πράγματα είναι λίγο πιο διαφορετικά. Τα γεγονότα αυτά παραμένουν στη γωνία, δεν έχουν δρέψει τις δάφνες που τους αναλογούν, αν και αποτελούν μια ριζοσπαστική, μαζική, συνειδητή, συντονισμένη, συμμετοχική και παράλληλα αποτελεσματική δράση που πέτυχε αυτό που δεν κατορθώθηκε αλλού στην Ευρώπη, την ακύρωση της πολιτικής επιστράτευσης των Ελλήνων.

Σήμερα δυστυχώς η επέτειος αυτή μας βρίσκει σε μια περίεργη συγκυρία. Ζήσαμε να δούμε νοσταλγούς του ναζισμού και τους εκπροσώπους τους στο ελληνικό Κοινοβούλιο να αποπειρώνται να επιβάλλουν με το έτσι θέλω την αντιεπιστημονικότητα για ιστορία, τη βαρβαρότητα για αγάπη προς την πατρίδα, τη βία για πολιτική. Ταυτόχρονα σε τμήματα της ελληνικής κοινωνίας κερδίζει οπαδούς η αντίληψη ότι η βία φέρνει λύσεις κι αντίστοιχα ότι η 'μη βία' αποτελεί μια ηττοπαθή και «απαλλαγμένη από λιπαρά» πολιτική προσέγγιση. Χρειάζεται λοιπόν να κοιτάμε και να μελετάμε ένα-ένα τα γεγονότα της εποχής εκείνης. Σε αντίθεση μ' αυτά που λέγαμε μέχρι πρόσφατα, τα ευκόλως εννοούμενα δεν οφείλουν να παραλείπονται.

Η λογική της πολιτικής επιστράτευσης και αξιοποίησης του εργατικού δυναμικού μεταξύ των ηλικιών 16-45 ετών από τους Ναζί ήταν μια πρακτική που, ανάμεσα σ' άλλα, αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται αυτή η ιδεολογία τον άνθρωπο. Ο ναζισμός κι ο φασισμός βλέπουν τον άνθρωπο ως εργαλείο και μέσο με μηδενική αυταξία. Ο ναζισμός κι ο φασισμός είναι αντιανθρώπινες ιδεολογίες, γιατί υποτάσσουν τον άνθρωπο. Στόχο έχουν την ένταξη του ατόμου σε ένα πρόγραμμα χωρίς δυνατότητα επιλογής, χωρίς δυνατότητα εξόδου, χωρίς δυνατότητα αναστοχασμού κι επαναπροσδιορισμού.

Ο ναζισμός κι ο φασισμός είναι ιδεολογίες που πληγώνουν την ανθρωπότητα, στερώντας της τη λογική της εξέλιξης και της βελτίωσης μια που βασίζονται στην

ανάδειξη των πιο φοβικών χαρακτηριστικών που κουβαλάμε ως ζώα αυτού του πλανήτη. Η βία ως μέσο γίνεται στόχος και τρόπος ζωής. Η βία στο ναζισμό και το φασισμό εμπεριέχουν μια καθαρτήρια παράμετρο. Η τελευταία μας γυρίζει στις πιο σκοτεινές ιστορικές πτυχές του ανθρώπινου γένους. Μας καθιστά έρμια αυτών που γνωρίζουν, αυτών που καθοδηγούν, αυτών που διατάζουν. Υποτάσσουν τον άνθρωπο τόσο ως μονάδα όσο κι ως σύνολο σε ένα σχέδιο που απώτερο σκοπό έχει την ακύρωση όσων έχουμε κατακτήσει ως είδος στην ιστορία μας.

Η πολιτική επιστράτευση και η ματαίωσή της το 1943 έχουν μια ειδοποιό διαφορά στην ιστορία της ελληνικής αντίστασης στη ναζιστική και φασιστική κατοχή. Αυτή η διαφορά έχει να κάνει με τουλάχιστον κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: είναι μια χωροταξικά αστική διαδικασία, μια που ξεδιπλώνεται σε πολλαπλά σημεία πόλεων ταυτόχρονα, είναι μια κινητοποίηση στην οποία συμμετέχουν οι πολίτες μαζικά και τέλος είναι μια εξέγερση με μη βίαια χαρακτηριστικά. Όσοι από μας εμπλέκονται στα πολιτικά δρώμενα της χώρας μας σήμερα, έχουμε να διδαχτούμε πολλά από της επιτυχή έκβαση αυτή. Κάποια από τα χαρακτηριστικά του αγώνα κατά της πολιτικής επιστράτευσης του 1943 μπορεί να είναι και τα παρακάτω:

- Η μαζικότητα των πολιτικών εκδηλώσεων έχει να κάνει τόσο με το περιεχόμενο μιας δράσης όσο και με την κρισιμότητα των αιτημάτων,
- Το αίτημα ενός αγώνα πρέπει να είναι συγκεκριμένο, απτό και ρεαλιστικό,
- Η επιτυχής έκβαση ενός πολιτικού αγώνα δεν εξαρτάται αποκλειστικά από την ισχύ του αντιπάλου αλλά και από την οργάνωση και κυρίως το ηθικό όσων συμμετέχουν,
- Υπάρχει ένα χαρακτηριστικό σημείο στο συλλογικό υποσυνείδητο των πολιτών, το οποίο όταν ενεργοποιηθεί λειτουργεί πολλαπλασιαστικά. Η συνεχής αναζήτηση κι επίκληση αυτού του σημείου – πράγμα που συχνά κάνουμε σήμερα - δε σημαίνει και την αυτόματη ενεργοποίησή του.
- Η λεκτική ένταση στις επικλήσεις μας για κινητοποίηση και συστράτευση σ' έναν πολιτικό αγώνα δεν εξασφαλίζουν τη συμμετοχή των πολιτών. Αντίθετα η επανάληψη της λεκτικής έντασης αυτής δείχνει μάλλον να λειτουργεί αποτρεπτικά (βλέπε παραμύθι με «Πέτρο και λύκο»),
- Η αντιπαράθεση της μη βίας του καταπιεζόμενου στη βία του καταπιεστή δεν προσδίδει αποκλειστικά ηθικό πλεονέκτημα στον καταπιεζόμενο, αλλά ενδυναμώνει ουσιαστικά τον αγώνα, μετατρέποντας την αλληλεγγύη, την ομοψυχία και τη συντροφικότητα από ευχές, συνθήματα ή κενές περιεχομένου λέξεις σε πολιτικά εργαλεία με στόχευση και ανταποδοτικότητα.

Τηρουμένων των αναλογιών, η σημερινή ιστορική συγκυρία έχει γεμίσει την κοινωνία μας με φαινομενικά τουλάχιστον ανυπέρβλητα εμπόδια. Ο εφησυχασμός της καταναλωτικής καλοπέρασης δεκαετιών δεν μπορεί να είναι σήμερα ο στόχος πολιτικών κινητοποιήσεων. Το ίδιο ισχύει και για τη χρήση βίας στους πολιτικούς αγώνες. Απλώς και μόνο το γεγονός ότι οι νεοναζί δε διστάζουν όχι μόνο να αξιοποιούν τη βία αλλά και να την προβάλλουν ως αναγκαία και ικανή συνθήκη για το όποιο πρόγραμμά τους πρέπει να προβληματίσει όλους όσοι έχουν στο πολιτικό τους πρόγραμμα τη χειραφέτηση των πολιτών και της κοινωνίας.

Εάν θέλουμε να κάνουμε μια βαθιά τομή με το παρελθόν, οφείλουμε να κάνουμε και μια ανάλογη τομή με τα μέσα που χρησιμοποιεί «το παρελθόν». Η μη βία είναι ο δύσκολος και ανηφορικός δρόμος μια που είναι περισσότερο γνωστοί και ντε φάκτο «αποδεκτοί» οι όροι που επιβάλλουν οι κάθε λογής αυτόκλητοι σωτήρες των πολιτικών αγώνων. Οι αυτοαποκαλούμενοι αντεξουσιαστές, οι αναρχικοί, οι «μπαχαλάκηδες», οι «αντάρτες πόλεων» ακολουθούν την πεπατημένη που έμαθαν στο πετσί τους από την κρατική βία και τους μηχανισμούς καταστολής. Η οποιαδήποτε αλλαγή στις σχέσεις των ανθρώπων στην κοινωνία σε κάθε επίπεδο δεν μπορεί να μετατίθεται στην εποχή μετά την επικράτηση των οποιωνδήποτε «απελευθερωτικών απόψεων». Αυτή η τάση μοιάζει μεσσιανική και μεταφυσική.

Οι πολίτες στους αγώνες του σήμερα οφείλουμε να επαναπροσδιορίσουμε τα μέσα που αξιοποιούμε στην επίτευξη όσων επαγγελομάστε. Η γνωστή ρήση «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» δεν μπορεί να αρμόζει και στο θύτη και στο θύμα. Το «θύμα» πρέπει να μελετήσει τους αγώνες που χτίστηκαν με διαφορετικά υλικά και πέτυχαν. Το «θύμα» οφείλει να απελευθερωθεί και να απελευθερώσει κι όχι να αντικαταστήσει την «κακή βία» με την «καλή βία». Η «στρατικοποίηση» της πολιτικής δεν εμπλουτίζει ούτε υπερασπίζεται τη δημοκρατία αλλά την ακρωτηριάζει, την ακυρώνει.

Στους δρόμους των πολιτικών αγώνων έχουμε την υποχρέωση να μελετάμε και να αξιοποιούμε τις ιστορικές παρακαταθήκες. Η παρακαταθήκη της ακύρωσης της πολιτικής επιστράτευσης, που επιχειρήθηκε από τους ναζί κατακτητές το 1943, δεν πρέπει να αποτελέσει μίαν ακόμα μνημιακού κι εορταστικού τύπου διαδικασία, όπως τόσες άλλες. Η ευθύνη μας έγκειται στην αξιοποίηση των ιστορικών εμπειριών. Η δικαίωση των νεκρών συμπατριωτών μας στις κινητοποιήσεις του 1943 πραγματώνεται μόνο όταν αξιοποιούμε τους αγώνες τους, εμπνεόμενοι απ' αυτούς.